

Slobodná vôľa a zachovanie príčinnej súvislosti: súčasné a hylemorfické riešenie

Peter Fekiač

Abstrakt:

V súčasných diskusiách o probléme slobodnej vôle prevažujú tri hlavné pozície. V prvej časti sa snažím ukázať pomocou vybraných predstaviteľov ich argumentáciu.

1) *tvrdý determinizmus* je založený na univerzálnej fyzikálnej príčinnosti a vychádza z fyzikalistického chápania mentálnych udalostí. Interpretuje neurovedecké výskumy (Libet) ako popretie slobodnej vôle, jej účinnú príčinnosť považuje za ilúziu a prisudzuje jej status pocitu (Wegner). Popiera tým nutnú podmienku morálnej zodpovednosti človeka. Dôsledkom je *nekompatibilita* slobodnej vôle a determinizmu.

2) *mäkký determinizmus* považuje ich nekompatibilitu len za zdanlivú. Predpokladom morálnej zodpovednosti pri rozhodovaní nie je podľa jeho zástancov (H. G. Frankfurt) voľba z alternatívnych možností, ale sloboda spočívajúca v rešpektovaní a vykonaní vlastných túžob. Problém kompatibility tak rieši popretím existencie alternatív.

3) *libertarianizmus* sa opiera o indeterminizmus ako predpoklad slobodnej vôle. Zahŕňa viaceré riešenia, z ktorých vyberám Kaneovo. Rozhodnutia vôle sú podľa neho zapríčinené reflexiou vnútorného napätia v činiteľovi nervovými procesmi s ich indeterministickým statusom a následným rozhodnutím.

Voči uvedeným riešeniam bolo od ich vzniku vznesených viacero námietok, zostávajú naďalej sporné, a nemožno ich preto považovať za uspokojivé. V ďalšej časti sa pokúšam o vysvetlenie slobodnej vôle na báze *hylemorfizmu*. Toto riešenie nechápe vôľu, na rozdiel od súčasných riešení, ako samostatnú zložku v človeku, ale ako súčasť racionálnej zložky duše. Slobodná voľba je jej produktom a vzniká ako výsledok interakcie racionality a túžby (vôle). Predpokladom tohto vysvetlenia je prijatie nefyzickej príčinnosti (hierarchie príčin), ktorá umožňuje vyhnúť sa pri vysvetlení statusu *slobodnej vôle* (*liberum arbitrium*) porušeniu príčinnej súvislosti a zároveň zachovať indeterministický charakter výslednej slobodnej *voľby* (*electio*). V poslednej časti sa pokúšam zhodnotiť predošlé pozície a poukázať na ich možné nedostatky z pohľadu mnou preferovaného hylemorfického riešenia.